

Antonio Pennacchi

Broederstrijd

Vertaald door Mieke Geuzebroek en Pietha de Voogd

2017

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

Voor Dario

‘Godsammekraken,’ zei onze neef Diomedes Peruzzi toen hij plotseling in een stofwolk voor het gapende gat van de kluis van de Italiaanse Bank stond, en intussen de brokken kalk die naar beneden kwamen probeerde te ontwijken. En meteen erachteraan riep hij: ‘Leve de Zorzi Vila’s!’ en dook met zijn twee nieuwe vrienden het gat in.

Ze struikelden overal over het puin: blokken beton en travertijn, verspreid liggende bakstenen, brokken marmer van de trappen, stukken ijzer die als spiesen recht omhoog of zijwaarts staken, en loshangende stukken kozijn en plafond.

Wat ze meteen bij aankomst hadden gezien, waren hele platen gewapend beton die als twijgjes waren afgebroken en dwars door de muren heen op straat waren gesmeten, beneden op het plein. Of beter gezegd, ze waren ertegenop gelopen – ‘Kut!’ hadden ze alle drie geroepen terwijl ze over hun enkels wreven – want je zag geen hand voor ogen. Een stofwolk, zei ik al, ook buiten op straat, tot aan de hemel, en in de breedte misschien wel tot het Palazzo M. De mist in de Povlakte is er niks bij. Je zag geen hand voor ogen, wat zeg ik, geen steek, zo dicht was dat stof. Het was ook geen stof maar mijngas, wit mijngas, drab die in de lucht hing en steeds verder omhoogdreef. De zon drong er niet doorheen, er drong niets doorheen. Wel stonk het naar brand en hele scherpe knoflook, wat hoort bij TNT. Het was één grote korrelige gaswolk van ijzer, tufsteen en cement – maar vooral

kalk – die in je ogen en je mond kwam. Ze hadden meteen een zakdoek voor hun gezicht gebonden – zo'n stoffen zakdoek van vroeger – met een knoop van achteren, als bandieten, maar evengoed zat hun hele mond vol wit gruis, hun tong voelde aan als een leren lap en hun tanden knarsten als een krijtje op het schoolbord. Af en toe viel er met al dat korrelige stof een verschroeid duizendlirebiljet op de grond, of het fladderde op hun schouder.

‘Hé, gasten! Regent het nou flappen?’ had Diomedes midden op het plein vol ongeloof gezegd. En zijn vrienden waren meteen naar de grond gedoken om het geld op te rapen, en daarna dansten ze rond in het stof, niet wetend of ze weer naar de grond moesten duiken of dat ze met hun armen in de lucht moesten blijven springen, en als gekken blijven graaien om zo veel mogelijk goud-geschroaide vlinders te vangen.

‘Rustig, nondeju!’ zei hij, terwijl hij toch de jongste was. ‘We moeten bij de bron zijn, daar kan je ’t zo bij elkaar harken.’

En hij voorop en de anderen erachteraan, hij met sandalen en een korte broek waar zijn tantes een extra strook aan hadden gezet, en af en toe bukte hij zich om aan zijn korsten te krabben of aan de schaafwonden die hij al struikelend over brokken muur opliep – Diomedes droeg op zijn achttiende nog steeds een korte broek – en zo kwamen ze, hij voorop en die twee dertig-, veertigjarigen erachteraan, bij de bank. Ze namen in één sprong de zeven treden van het bordes, trokken het hek dat al ontzet was open, en slalomden tussen de verspreid liggende ledematen en stukken torso van het beeld van Augustus door. Eenmaal binnen zagen ze achter de loketten die krater – ‘Godsammekraken!’ zei Diomedes weer, terwijl de bankbiljetten nog steeds als bromvliegen om hun oren vlogen – en ze doken meteen naar beneden, de kluis in. En zodra ze in de kluis waren, begonnen die andere twee – en mijn neef in het begin ook – stapeltjes bankbiljetten bij elkaar te graaien. Of beter gezegd, dikke stapels enorme flappen, want het waren niet van die kleine briefjes zoals nu; een duizendlirebiljet van toen was zo groot als een loeigrote zakdoek, een laken. Kan je

nagaan een van vijfduizend. En ze begonnen het geld meteen in hun zakken te proppen, onder hun hemd, in hun broek, hun onderbroek; en verder nergens, want ze hadden geen andere plekken waar ze het kwijt konden. Het was 25 mei, ze hadden geen jasjes aan, als die twee, die nog berooider waren dan wij, tenminste jasjes hadden. Alleen een versleten en gerafeld hemd en verder niks, behalve dan een onderhemd, dat al even gerafeld was. Nee, ze konden het verder nergens anders stoppen.

‘En nu?’ zei een van de twee. ‘Moeten we dit godsgeschenk soms laten liggen?’ en tegelijk rukte hij een la uit een houten bureau, keerde hem om, zodat hij meteen leeg was, stopte het geld erin en nam hem onder zijn arm mee. Maar er lagen stapels en stapels geld daarbinnen. ‘Dat ligt daar maar weg te rotten. Wat moeten we nou?’ griende hij bijna.

‘Kruiwagens! Kom op, we gaan kruiwagens halen!’ riep mijn neef Diomedes, en hij ging er als een speer vandoor.

En die twee er weer achteraan.

Hup, naar het gebouw van de fascistische jeugdbeweging GIL.

Of liever, naar het terrein waar dat in aanbouw was, maar waar de werkzaamheden stillagen sinds de oorlog de verkeerde kant op begon te gaan, en waar nu, voor alle duidelijkheid, het cultuurpaleis is met de stadsschouwburg.

Hij loopt de bouwplaats op, forceert de deur van de keet, en zoekt de kruiwagens.

Ze pakt er zes. Ieder twee. Op elkaar gestapeld.

En toen weer hup, terug door de velden, *kri kri kri* tot aan de prefectuur. En van daar naar het plein, naar de bank. *Kri kri kri*.

Het waren houten kruiwagens natuurlijk, niet van die lichte, ergonomische van nu, met een wiel met een rubberband, van die aerodynamische, met rondingen. Nee, het waren driehoekige, zware houten gevallen. Vierkante balken. Rechte wanden. Een v-vormige bak. En het wiel was ook van hout, met een ijzeren ring eromheen, een smalle

metalen band die op het tandwiel was gespijkerd. Ze zaten allemaal onder de aangekoekte kalk, en als het wiel draaide maakte de naaf een piepend geluid: *kri, kri*.

En *kri kri, kri kri* – en erdoorheen het *boem, boem, boem* van kanonschoten in de verte – op en neer van de Italiaanse Bank naar de kelders van het Nationale Verzekeringsinstituut aan de overkant van de straat.

Geld uitladen en weer terug – *kri kri kri* – tot het laatste *boem, boem, boem* in de buurt van Borgo Isonza was opgehouden.

Er klonk geweervuur.

Garands.

En daarna een salvo – van een Thompson – en daarna niks.

Doodse stilte.

En uit die stilte kwam opeens – nu van het Palazzo M vandaan, dat stond vast – het *vroem vroem vroem* en daarna *vrèèè vrèèè vrèèè* van naderende tanks en legerbusjes.

‘De Amerikanen! Wegwezen, de Amerikanen komen eraan,’ riep mijn neef Diomedes. ‘Als die ons pakken gaan we eraan! Voor hen zijn we plundersaars.’

Het was 25 mei 1944, donderdag, Sint-Beda en Sint-Urbanus – *Sint-Urbanus en de zon, wijn in de ton* – de bevrijding van Latina. Of beter gezegd, toen heette het nog Littoria, en de kluis van de bank, die hadden de Duitsers opgeblazen voor ze ervandoor gingen, en dat is een historisch feit. ‘*Verum factum,*’ zou Vico zeggen.

Het waren de laatste Duitsers die nog in de stad waren, en ze wilden de stad leeg hebben; vanaf februari was er en masse geëvacueerd. Er zwierven alleen wel eens een paar plundersaars rond die in de winkels en huizen het kleine beetje dat er nog over was kwamen stelen. En als de Duitsers hen zagen, schoten ze. De Duitsers en ook mijn oom Adelchus, de enige agent van de gemeentepolitie die nog over was om de stad te bewaken. En toen de geallieerden – nadat ze door het front bij Cassino gebroken waren – vanuit het zuiden optrokken en bij Borgo Grappa opdoken om zich bij hun kameraden te voegen die

vier maanden eerder in Anzio aan land waren gekomen, namen de Duitsers de benen. Ze bliezen de bankkluis op en hup, weg met hun trucks. ‘Voordat de Amerikanen hier zijn.’

‘De Duitsers waren net weg, de Amerikanen waren d’r nog niet, ineens duikt Diomedes op met zijn maten, en die slaan *kri kri kri* aan het roven.’ Dat zei oom Adelchus, die vertelde dat hij ze met eigen ogen had gezien en hem had herkend: ‘Ik weet het zeker, hij was ’t en hij zong het “Salve Regina”, nondeju, terwijl hij met die kruiwagens op en neer liep. Ik heb ’m nog geroepen... Maar niks, hoor. Hij verdween gewoon.’ Ze stonden midden op straat tussen de twee gebouwen van het Nationale Verzekeringsinstituut met die kruiwagens, *kri kri*, en al dat stof om hen heen. Toen zei mijn oom Adelchus, die verderop stond, ongeveer ter hoogte van de fontein met de bal, bij zichzelf plicht is plicht en hij schoot. Hij trok zijn Beretta en schoot.

Het *kri kri* hield op slag op. Doodse stilte. Alleen hoorde hij meteen *fiesj* een steen rakelings langs zijn oor – het was zeker een steen, geen kogel – en verderop het *vroem vroem* en *vrèè vrèè* van de Britten of Amerikanen, bij het Palazzo M.

Maar die drie waren verdwenen. In rook opgegaan, met kruiwagens en al – precies tussen de twee gebouwen van het Verzekeringsinstituut in – als bij toverslag. Nog sneller dan die suizende steen.

‘Als-ie me had geraakt, was ik hartstikke dood geweest,’ zei mijn oom Adelchus nog jaren later.

Volgens hem was het Diomedes. Al stond hij een eind weg, en al hing er een heleboel stof, volgens oom Adelchus was het Diomedes.

Tja, wat zal ik ervan zeggen? Hij, Diomedes, heeft altijd gezegd van niet, dat hij het niet was en dat er niks van klopte: ‘Allemaal kletspraat! Puur de kift...’ Maar als u naar de dorpen hier in de buurt gaat of naar Latina, en het gaat vragen in het café of bij de kapper, dan zullen ze allemaal bij hoog en bij laag beweren: ‘Hij was ’t.’ Tja, zoals de mensen zeggen: God zal het weten.

De Italiaanse Bank stond waar hij nu ook staat – aan het Piazza

della Libertà dus, dat toen Piazza 23 Marzo heette ter nagedachtenis aan die roemrijke 23 maart 1919, toen Benito Mussolini op het Piazza San Sepolcro in Milaan samen met Rossoni en mijn oom Pericles de eerste ‘strijdgroepen’ oprichtte, oftewel de fascistische beweging – al schijnt het dat ze dit filiaal op grond van een *spending review* binnen afzienbare tijd gaan sluiten, en Joost mag weten wat we er dan voor terugkrijgen.

Diomedes was een zoon van Modigliana, de tweelingzus van tante Bissola, maar ze was heel anders dan Bissola. Tante Modigliana was een goed mens, altijd even lief en aardig. Nooit aan het schreeuwen, nooit onhebbelijk tegen wie dan ook. Ze zei op alles ja en lachte. Ze lachte altijd. En die adder, Bissola, schold haar daarom altijd uit: ‘Wat valt er nou te lachen, gek?’ Maar hoe meer ze haar uitschold, hoe meer Modigliana van haar hield, want zo was ze, tante Modigliana: ze hield van iedereen. En ze hield nog het meest van haar tweelingzus Bissola, die echt een serpent was, en natuurlijk van haar zoon Diomedes, die een onecht kind was, een tweederangskalf, zonder vader. Of liever gezegd, hij moet wel een vader hebben gehad, maar niemand heeft ooit geweten wie het was en waar hij vandaan kwam. Misschien, dat kan ook nog, wist tante Modigliana het zelf niet eens: ‘Ik weet het echt niet. Misschien is het in Papozze gebeurd. Of toen het jaarmarkt was in Goro,’ zei ze tegen mijn oma, haar moeder, toen die haar buik zag.

‘Ze is gewoon te goed,’ verdedigde Bissola haar, want zij hield ook van Modigliana, ze schold haar vreselijk uit, maar ze hield ook van haar. ‘Ze is gewoon te goed, ze kan geen nee zeggen.’

Maar Armida zei altijd tegen Pericles, voordat hij – de stakker – naar Afrika vertrok: ‘Ja, ja! Toen we nog daar woonden, vreeën je zussen er lustig op los als ze naar de markt gingen. Maar hier zijn het allemaal halve heiligen geworden.’

Om haar niet te horen, draaide hij zich op zijn andere zij, maar zij ging gewoon door: ‘Ja, hoor, zij waren de grootste attractie van de markt, geloof me maar.’ Bij ons in het noorden waren het namelijk

altijd veemarkten – ook op het feest van de beschermheilige – en de mensen haalden hun beste koeien van stal om te showen, te verkopen en ermee te handelen.

‘Tja, een Peruzzi-koe is een eersteklas koe,’ grinnikte mijn oom Pericles dan. En zij kalmeerde.

‘Smerige koe,’ was ook het eerste wat mijn oma tegen tante Modigliana had gezegd, en tegelijk had ze haar een mep verkocht, voordat mijn opa haar op de vingers kon tikken: ‘Hou op! Een kind is altijd een zegen. Waar er zestien eten, kunnen er ook zeventien eten.’ En zo kwam Diomedes ter wereld, en hij werd door de hele familie net zo hartelijk verwelkomd als alle anderen. We woonden toen nog in Noord-Italië, in Ca’ Bragadin, bij de verdommese Zorzi Vila’s. Of beter gezegd, we waren daar toen net aangekomen – het was 1926 – en we dachten dat we er tot in lengte van dagen als God in Frankrijk zouden leven, eindelijk; en pas toen hij uit de buik van zijn moeder kwam, schrok mijn oma zich weer rot: ‘Moeder Maria! ’t Is een rooie!’

Maar mijn tante Bissola, die naast haar stond om te helpen, zei: ‘Alle Jezus, wat een tampeloeres,’ toen, na het rode hoofdje, het hele lijfje er als de kurk van een fles spuitwijn *plop* uit schoot – schouder, bovenlijf, benen, twee kleine voetjes – met daartussenin die enorme tampeloeres, tot over zijn knieën. En alle zussen elkaar roepen, en lachen, en uit alle kamers aan komen hollen: ‘Moeder Maria, wat een kind! Gouwen tampeloeres zou-ie moeten heten!’

‘Maar ’t is een rooie!’ bleef mijn oma zeggen. ‘En rooien zijn verschrikkelijke loeders.’ Dat geloofden ze toen, en de Peruzzi’s waren al generatieslang alleen maar hoogblond of pikzwart, hooguit een keer eentje met bruin haar, maar nooit rood: ‘Heilige Maria op een bezemsteel! Daar krijgen we nog wat mee te stellen.’

‘Helemaal niet!’ zeiden mijn tantes. ‘Hij zal een zegen zijn voor het vrouwelijk geslacht,’ en ze waren allemaal dol op hem, al konden ze er met die voorspelling niet verder naast zitten. Maar gelukkig werd dat wanstaltige ding wat minder wanstaltig toen hij groter werd. Dat wil

zeggen, zijn beentjes en de rest werden steeds langer, terwijl dat wanstaltige ding bijna gelijk bleef. Maar het was nog steeds een tampeloeres om u tegen te zeggen, en bij elke wisseling van het seizoen – als er kleren vermaakt moesten worden en de kleren die de oudere neefjes en nichtjes niet meer aan konden naar de kleinere kinderen gingen, zoals toen gebruikelijk was – zetten mijn tantes aan de korte broeken die tot halverwege de dij kwamen voor hem lachend en proestend een extra strook stof, soms zelfs van een andere kleur: ‘Anders komt zijn tampeloeres eronderuit.’ Soms bonden ze hem ook vast aan zijn dijbeen, met een touwtje of koordje: ‘Anders slingert-ie heen en weer bij het spelen.’ En hij speelde en hij groeide en intussen werd zijn haar knalrood en steeds dikker – een enorme bos – en zijn gezicht zat vol sproeten, en iedereen vond hem hartstikke leuk. Maar een woelwater tot-en-met. Hij zat nooit stil. Altijd in bomen klimmen. En aan één stuk door keten, vechten, kattenkwaad uithalen. ‘Een pestbuil,’ zei mijn oma vertederd.

Maar zijn moeder koos zijn naam.

‘Tampeloeres, Tampeloeres!’ Iedereen was fel voor Tampeloeres.

Maar zij had vastberaden gezegd: ‘Diomedes.’

‘Hoezo Diomedes?’ had Bissola tegengeworpen. ‘Wat een rare naam.’

‘Eerlijk gezegd vind ik Tampeloeres ook nogal raar,’ zei Modigliana, ‘en ik geloof dat zijn vader ook Diomedes heette... toen in Polesella of Taglio di Po.’

‘Pardon... eerst zei je toch Goro of Papozze?’

‘Hou toch op met dat gezeur! Ik heb toch geen misdaad begaan?’

‘Nee, hoor, lieverd,’ en Diomedes werd tijdens zijn kinderjaren door iedereen vertroeteld. Eerst in het noorden en daarna hier in de Agro Pontino, maar iedereen – behalve zijn opa, zijn oma en zijn moeder – noemde hem altijd alleen maar Tampeloeres. In de trein naar de Agro Pontino was hij uren in de weer geweest met de konijnenkooien, samen met Benitootje Mambrin, die daarna bij de Marchibrug uit de

trein viel. Na Florence was Diomedes tegen zijn oom Pericles aan in de goederenwagen in slaap gevallen, als een kindeke Jezus in het stro, en hij had niets gemerkt van het ongeluk, ook niet toen hij weer wakker was. Pas toen ze in Littoria waren aangekomen, was hij gaan zitten en had gezegd: ‘Ik heb honger. Waar is Benitoetje?’ en weg was hij al, zonder het antwoord af te wachten, naar de kraam met gratis polenta en koffie verkeerd die werden uitgedeeld door de prinses Caetani en haar partijvrouwen.

Maar op het land werken... van z'n leven niet. Hij nam altijd de benen. ‘Hij lijkt Adelchus wel,’ zeiden ze allemaal.

‘Wat?’ blafte mijn oma kwaad. ‘Wat een kletskoek! Adelchus is een heilige, dit joch is een pestbuil. En toen zijn moeder – tante Modigliana, dus – in de Agro Pontino iemand vond om mee te trouwen en op de boerderij van haar man ging wonen, in de buurt van Borgo Sabotino, toen bleef hij hier: ‘Ik blijf bij oma.’ En oma helemaal gelukkig. Zijn moeder iets minder. Het scheelde weinig of ze had zich bedacht en was ook op onze boerderij 517, Peruzzi, Linker Parallel, langs het Mussolinikanaal blijven wonen.

Maar eigenlijk kan je ook niet zeggen dat hij nou zo graag bij zijn oma woonde. Bij zijn stiefvader wilde hij zeker niet wonen, want hij was niet anders gewend geweest dan dat hij bij zijn moeder in bed sliep, dat hij door haar geknuffeld en geaaid werd. Die was voor iedereen ontzettend lief, kunt u nagaan hoe ze voor haar zoon was. En nu was er opeens die vent die in haar bed kroop? ‘Flikker op, zeg!’

Erger nog, die vent had zelfs een keer geprobeerd om hem te commanderen: ‘Doe dit, doe dat!’

‘Wie denk je dat je bent? Mijn oom?’ Hij heeft hem nooit kunnen luchten of zien.

Maar wat dat wonen betreft, dat vond hij bij de Peruzzi's ook geen pretje. Hij had het nergens naar zijn zin, Diomedes.

Of beter gezegd, toen hij klein was – in het noorden, en in het allereerste begin hier – was hij een kind als alle anderen. Hij speelde met

al zijn neefjes en nichtjes, en als iemand ‘Tampeloeres, Tampeloeres’ riep, dan riep hij meteen: ‘Hier ben ik.’ En dan kwam hij lachend aangelopen, met zijn rode kuif in de wind.

Maar toen werd hij minder meegaand. Naarmate hij ouder werd, ging die bijnaam hem steeds meer de keel uithangen. En als iemand hem toch zo bleef noemen, zei hij met een stem die steeds bozer en doffer werd: ‘Ik heet Diomedes!’ En dan kwam er een snauw, een dreigement.

Het was allemaal op school begonnen, op de lagere school in het dorp, op zijn zevende of achtste, die keer dat de grotere kinderen – opgejut door een van zijn neven – hem bij het uitgaan van de school hadden vastgepakt, zijn blauwe jasschort hadden afgerukt, zijn broek en onderbroek naar beneden hadden getrokken, en hadden geroepen: ‘Kijk ’s wat een joekel!’

En allemaal lachen, *ha, ha, ha*, en gillen en om hem heen staan – zowel de jongens als de meisjes met hun witte jasschortjes – en in een kring om hem heen dansen terwijl ze een liedje zongen dat ze ter plekke hadden verzonnen: *Rooie Tampeloeres/ poept op het vullles/ neukt een dromedares/ Rooie Tampeloeres*. En hij in het midden, in zijn blootje, rood van schaamte, niet wetend wat hij moest doen. Gillende paniek. Het kwam niet eens in hem op om zijn broek en onderbroek op te hijsen. Daar stond hij, onbeweeglijk, sprakeloos. Hij probeerde alleen zijn schaamdelen met zijn handen te bedekken. Ik weet niet hoe lang. Uiteindelijk kwam de conciërge al schreeuwend aangerend – en de juf erachteraan, met haar aanwijsstok omhoog – en joeg de kring uiteen. Terwijl zijn belagers de benen namen, voer de juf tegen hem uit: ‘Wat doe jij daar in je blootje met dat monster tussen je benen? Viespeuk, schaam je!’ en ze sloeg er als een ijzersmid met de houten aanwijsstok op los. Op zijn blote billen, op zijn hoofd en zijn schoudertjes, op zijn knieën die onder de korsten zaten, op zijn handen benen en schenen; en ook, met volle kracht, op de bungelende tampeloeres van de arme Diomedes, die daar aan de grond genageld stond en geen boe

of bah uitbracht, geen traan liet – alsof hij er niet bij was, alsof hij niet doorhad wat er gebeurde, met zijn handen voor zijn plas die nu in een harde straal, ongecontroleerd, uit zijn tampeloeres spoot – tot de conciërge het heft in handen nam en de aanwijfsstok van de juf afpakte: ‘Ophouden nou, zo sla je ’m nog dood,’ en ze trok zijn natte broek omhoog.

‘Morgen neem je je vader mee!’ schreeuwde de juf. ‘Dan zal ik ’m eens de waarheid vertellen.’

‘Hij heeft helemaal geen vader,’ brulden de neefjes uit de verte. ‘Die heeft-ie nooit gehad. Hij is een bastaard.’

Rotzakken! dacht hij. Moeten jullie dat ook nog vertellen? Zo vertelde hij het tenminste, want als je mijn neven moet geloven klopt daar niks van. Kom daar nog maar eens achter. Iedereen vertelt de dingen op zijn eigen manier. Herinnert ze zelfs op zijn eigen manier, en wat ’m niet uitkomt, vergeet-ie gewoon, en dan is het: ‘Je vergist je echt,’ en ‘Zo ging ’t helemaal niet!’

Enfin, toen hij in zijn eentje terugliep naar huis, zwoer hij die hele twee kilometer van Borgo Podgora tot boerderij 517 aan de Linker Parallel: dit nooit meer! Dit gaat me nooit meer gebeuren. En wat voor zijn tantes de trots van de familie was, werd voor hem een vloek, iets om te verbergen, iets wat iedereen zo snel mogelijk moest vergeten.

De dag erop ging mijn opa met hem mee naar school, maar de dag daarna verdomde Diomedes het verder – hij smeerde ’m, de velden in – en moesten mijn ooms hem een hele tijd, wel tot aan de vijfde klas, naar school sleuren.

Gelukkig was het toen afgelopen. Maar dat ‘gelukkig’, dat zeiden ze vooral op school, want die hadden het ook helemaal gehad. Sterker nog, mijn opa zei: ‘Ze hebben hem over laten gaan wegens slecht gedrag.’

Hij was de schrik van Podgora geworden. In het dorp durfde niemand hem meer ‘Tampeloeres’ te noemen, ook niet voor de grap, want de eersten die het weer hadden geprobeerd – jongens en ook

meisjes van zijn leeftijd – had hij in elkaar geslagen, en een enkeling gestoken met een mes. En de oudere kinderen had hij op afstand getemd. Met stenen. Hij kon goed mikken, Diomedes: van dertig, veertig meter afstand haalde hij vliegende mussen uit de lucht. En uit de vrije hand – niet met een katapult, daarmee had hij wel een keer een koe omgelegd, van honderd meter afstand had hij die midden tussen de ogen geraakt – puur uit de vrije hand, met een keiharde worp vanuit de pols.

Dat had hij als klein jongetje in Noord-Italië van Statilius geleerd – ‘Gooi met je pols. De kracht zit niet in je arm, maar in je pols!’ – de enige van zijn neven met wie hij het nog een beetje kon vinden. Statilius was vier jaar ouder dan hij en het derde kind – de tweede was een meisje – van zijn oom Themistocles. De jongere broer dus van Paris.

Hij was om precies te zijn op 28 oktober 1922 geboren, net toen zijn vader meedeed aan de Mars op Rome, terwijl zijn vrouw hem voor ze ging bevallen bezworen had: ‘Niet weggaan! Ik moet goddorie bevalen.’

‘Mijn moeder is er toch?’ zei oom Themistocles droogjes.

En hup, daar ging hij met zijn broers, om te doen wat ze moesten doen: ‘Ik kon toch niet thuisblijven?’

En toen ze terugkwamen, hadden ze de komst van de nieuwe baby gevierd, en oom Pericles had meteen gezegd: ‘Statilius!’

‘Statilius? Wat is dat nou weer voor naam, Statilius? Nooit van gehoord! Waarom verzijn je toch altijd van die idiote namen?’

‘Hé, jongens! Hebben we niet net een staat veroverd? Dus Staat... Statilius, logisch!’

‘Mij best,’ zeiden ze allemaal. ‘Statilius! Een man van orde en niet van wanorde,’ ook al werd hij later een halve crimineel – een luiwammes en een lastpak – en misschien dat hij daarom ook met Diomedes op kon schieten, af en toe.

Maar al snel streefde de leerling zijn meester voorbij. Diomedes schoot de muggen uit de lucht met zijn stenen, en hij maakte, als

kleine jongen in de Agro Pontino, in zijn eentje meer slachtoffers dan de landing bij Anzio en de hele Tweede Wereldoorlog bij elkaar.

Maar al noemde niemand in het dorp hem meer Tampeloeres, ook niet tijdens de lessen voor de eerste communie op de pastorie, toch moest hij elke dag dat hij naar school ging – met geweld erheen geleurd door zijn ooms – iemand te grazen nemen. Of het nou om het een was of om het ander, bij het uitgaan van de school vond hij altijd wel iemand – jongen of meisje, maakt niet uit – om af te straffen. Hiero, van Tampeloeres, dacht hij elke keer dat hij iemand met zijn vuist of met een steen raakte, ook al had niemand iets gezegd. Hij hoefde maar iets te vermoeden of er suisde al een steen door de lucht. Hij hoorde toch zeker bij de fascistische jeugdbeweging, Opera Balilla? Hadden ze hem op school soms niet geleerd om luidkeels te zingen: *Er suist een steen, er schalt een naam/ van de jongen uit Portoria/ de onverschrokken Balilla, onze held/ Voor onze vijand een steen/ voor onze vrienden ons hart?*

Maar toen het afgelopen was met school, was het op boerderij 517 ook afgelopen met die vier, vijf uur rust 's morgens. Altijd overal herrie aan het schoppen en aan het donderjagen. Op het land werken of met de dieren? Hij was er met geen stok toe te bewegen. En die stok die gebruikten mijn ooms wel degelijk. Hij liet het gewoon over zich heen komen. Hoe meer ze hem sloegen, hoe meer hij het over zich heen liet komen. Maar werken, ho maar. Behalve als een naaf van een kar het dreigde te begeven, of als het tandwiel van een maaimachine of een ander werktuig het niet deed, dan zag je hem als een jachthond zijn oren spitsen, en zonder dat iemand iets hoefde te zeggen, sprong hij op en zei: 'Dat doe ik wel.'

Hij had gouden handjes. Hij kon alles weer aan de praat krijgen. Je kon het zo gek niet verzinnen of hij kon het uit elkaar halen en weer in elkaar zetten – zelfs de grote slingerklok bij mijn oma in de keuken: wieltje voor wieltje, onderdeelje voor onderdeelje, en dan liep de klok weer – alsof hij nooit iets anders had gedaan. Maar alleen als hij

er zelf mee kwam. Want als jij tegen hem zei: ‘Repareer dat even,’ dan kon je op je kop gaan staan. Dan mocht je blij zijn als je geen steen naar je knars kreeg.

Dit kon natuurlijk niet zo doorgaan. Bij ons moest iedereen werken, en uiteindelijk was mijn oma het zat en gaf ze hem ervanlangs met de deegroller, de grote, waarmee ze pastadeeg uitrolde: ‘Vanavond geen eten, Tampeloeres!’ en dan at hij ’s avonds niet en ging met een lege maag naar bed.

De volgende ochtend konden ze hem niet meer vinden. Weg. En zijn fiets was ook verdwenen.

Ze wachtten twee, drie dagen, je wist maar nooit of hij terugkwam. Maar de vierde dag ging er dan iemand alle familieleden in de Agro Pontino af – eerst naar oom Pericles en oom Isaeus in Doganella, dan naar zijn moeder in Borgo Sabotino, tante Bìssola en Lanzidei in Aprilia, de Piva’s en de Dolfins tussen Borgo Hermada en Borgo Montenero, de Tosatti’s in Borgo Carso, de Mantovani’s, familie van oma’s kant, in Pontinia – net zo lang tot ze hem altijd weer bij iemand vonden.

‘Ik blijf hier,’ sputterde het joch.

‘Best,’ zeiden ze dan. Ze groetten hun familie en gingen terug: ‘Hij blijft daar.’

‘Best,’ zeiden ze allemaal, en dan bleef hij er een maand of twee.

Maar op een bepaald moment – als hij alle gereedschappen en mechanieken had gerepareerd, ook op de aanpalende of iets verderop liggende boerderijen – waren zij het ook weer zat en dan kreeg hij weer op zijn falie: ‘Eigen schuld, Tampeloeres!’

‘Ik heet Diomedes!’

‘Er moet op het land gewerkt worden.’

‘Ik heet Diomedes!’

‘Vanavond geen eten, Tampeloeres.’

En dan ging hij naar bed en nam ’s nachts weer de benen. Hij werkte het hele rijtje weer af – oom Pericles, oom Isaeus, zijn moeder, de

Lanzidei's, de Dolfins, de Piva's, de Tosatti's, de Mantovani's – tot hij, na ook nog bij oom Themistocles op boerderij 516 te hebben gezeten, weer opdook op nummer 517 bij zijn oma, en dan begon het hele circus van voor af aan.

‘Kijk eens wie we daar hebben,’ zei ze, ‘mijn pestbuil!’

Dit hele verhaal herhaalde zich een keer of drie, en toen was het 1938 en was hij twaalf, en op een dag – ‘Dit kan zo niet langer’ – zei mijn oom Pericles vriendelijk: ‘Kom eens hier, knul.’

‘Wat is er, oom?’

‘Wat wil je doen als je groot bent, jongen?’

‘Alles, behalve op het land werken.’

Mijn oom slaakte een diepe zucht, want het ging hem aan het hart. Maar hij zei: ‘Goed dan. We gaan buiten de deur werk voor je zoeken,’ en hij had al wat in zijn hoofd: smid, monteur, timmerman. Kapper desnoods. En hij had ook al met iemand gepraat.

Maar Diomedes zei: ‘Nee, nee. U hoeft geen moeite te doen, oom. Ik zoek zelf wel wat.’

‘Goed dan,’ lachte mijn oom, en binnen een week begon Diomedes als metselaar.

Of liever gezegd, voor hij metselaar werd, was hij jarenlang leerling en knecht. In het begin mocht hij alleen maar beneden op de bouwplaats met een steenbickershamer de vormeloze blokken tufsteen vierkant maken. Die hamer woog meer dan hij, om over de blokken tufsteen nog maar te zwijgen. En specie aanmaken: eerst de ongebluste kalk uit het gat scheppen, waar ze het toentertijd in lieten koken, bang dat één wegvliegende spat je voor de rest van je leven blind zou maken – ‘Kijk uit,’ zeiden de oudere bouwvakkers tegen hem – en hem dan blussen door er water en puzzolaan doorheen te mengen. En als iemand vanaf de steigers riep dat hij water nodig had of een kuip specie, dan moest hij alles laten liggen en meteen hup, naar boven. Met dat hele gewicht snel de ladders op en daarboven – in de hoogte – over de planken die in het luchtledige van de ene naar de

andere steiger liepen, en van de ene verdieping naar de andere. En dat jaren achterelkaar. Tegenwoordig is dat tegen de wet, zo'n klein kind. Toen ook. Maar er werd een oogje dichtgeknepen.

En elke dag 's morgens vroeg op de fiets in het donker en de kou – want 's winters wordt het om zeven uur licht, maar precies om halfacht begonnen ze te werken – van zijn huis naar de bouwplaatsen in de hele Agro Pontino. En 's avonds – als het om vijf uur alweer donker is – zodra de bel gaat voor het einde van het werk, terug op de fiets, kilometers en kilometers, ook in de stromende regen. En het was stikdonker, want er was geen licht. Stroom was er alleen in de dorpen en steden, maar meteen daarbuiten vergeet het maar. Alleen petroleumlampen in de boerderijen. Maar binnen, niet buiten. Petroleum was duur. Dacht u nu echt dat ze een lamp buiten zetten? Pikkedonker. Een jochie van twaalf. En dan al die honden voor elke boerderij, die tegen hem blaften en grommend met hem meerenden: *grrr, grrr*.

Om zijn angst te onderdrukken en omdat hij dacht dat hij de honden zo afschrikte, zong hij luidkeels:

Praat me over de liefde, Marioeoe!

Heel mijn hart behoort je toeoe!

Maar het hielp niets. Die honden – *grrr, grrr* – bleven naast hem rennen en in zijn kuiten bijten. En hoe meer hij *Marioeoe, Marioeoe!* zong, hoe harder zij meerenden en beten.

Dus trapte hij zo hard hij kon op die ouwe, verroeste brik, alweer *kri kri*, met zijn tas vol gereedschap – troffel, ketelbikhamer, tang, opvouwbare meetlat en timmermanshamer, allemaal van hem persoonlijk, en die hij, zoals in de bouw regel was, altijd bij zich moest hebben – die met een touw om zijn nek of aan het zadel was vastgebonden. Zonder remmen, dynamo of licht, helemaal niks: buitenbanden nog uit de Eerste Wereldoorlog en binnenbanden die honderd keer lek waren geweest en honderd keer geplakt. En dan ook nog zijn tampe-

loeres die – als hij vergat hem vast te binden aan zijn been – heen en weer zwiepte terwijl hij staande op zijn pedalen keihard doorfietste om de honden van zich af te schudden. Maar niks, hoor: *grrr! grrr!* bleven ze doen terwijl ze hem op de hielen zaten.

Hij mocht dan – ik zei het al – een enkele keer vergeten om zijn zaakje vast te binden, hij vergat nooit om zijn zakken vol te proppen met stenen. *Fiesj*, daar had er weer één een gat in zijn kop.

‘Hiero!’

Aaoeoe!

‘Zo! Probeer nu nog maar ’s te blaffen!’ en dan lag er weer één dood op de weg – rust in vrede – zodat de mensen in de hele Agro Pontino zich afvroegen: ‘Wie maakt die honden toch dood?’

Mijn oma vond het wel zielig om hem ’s morgens zo vroeg te zien vertrekken – hij moest altijd om vijf uur op – en zij stond nog eerder op, om zijn koffie verkeerd en zijn zakje brood, omelet en een stuk gebakken polenta voor tussen de middag klaar te maken. Voor hij wegging, zei ze elke keer lief: ‘Blijf toch hier, pestbui! Waarom moet je toch zo’n eind weg?’ En mijn ooms en tantes idem dito: ‘Blijf toch hier!’

Maar nee, hoor: ‘Ik werk niet op het land,’ lachte hij dan en fietste trots en koppig als een ezel, steen bij de hand voor de honden, het donker in. Zo groeide hij op. Een jochie van amper twaalf.

Op zondag ging hij altijd naar zijn moeder in Borgo Sabotino. Hij bleef maar even. Zij kwam naar buiten en dan gingen ze op het bruggetje voor de boerderij zitten praten, langs de weg. Hij wilde niet eens naar binnen. Zij drong aan, maar hij zei: ‘Nee.’ Hij is alleen binnen geweest toen zijn zusje was geboren, en toen hij zag dat ze zwart haar had – de baby trok een grimas naar hem, alsof ze glimlachte – keek hij lachend naar zijn moeder: ‘Het is tenminste geen rooie,’ en hij was meteen dol op haar. Toen ze groter werd, nam hij altijd een speeltje voor haar mee, of een zuurstok. Maar z’n stiefvader die kon hij niet luchten of zien.